

PHƯƠNG PHÁP DẠY - HỌC TÍCH CỰC; HIỆN TRẠNG VÀ MỘT SỐ ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP NHẪM NÂNG CAO HIỆU QUẢ GIỜ HỌC THẢO LUẬN

Nguyễn Mạnh Cường - Vũ Thị Liên (*Trường ĐH Kỹ thuật Công nghiệp – ĐH Thái Nguyên*)

1. Đặt vấn đề

Học kỳ I năm học 2007-2008 là học kỳ đầu tiên trường Đại học Kỹ thuật Công nghiệp áp dụng một cách thức giảng dạy và học tập mới mang tính tích cực: giảng dạy lý thuyết kết hợp với thảo luận trên lớp. Đây không phải một phương pháp dạy - học mới trong giảng dạy học đại học, đặc biệt đối với các môn học mang tính thời sự hay xã hội như Triết học, Kinh tế chính trị Mác Lênin hay môn học Tư tưởng Hồ Chí Minh... Tuy nhiên đây lại là một hình thức hoàn toàn mới được áp dụng lần đầu đối với các môn học mang tính chuyên ngành ở trường ta. Môn học Chi tiết máy và môn học Nguyên lý máy là một ví dụ.

Là những người trực tiếp và cũng là lần đầu tham gia công tác thảo luận, chúng tôi xin mạnh dạn trình bày cách thức tổ chức thảo luận mà bộ môn Cơ sở Thiết kế máy đang triển khai áp dụng đối với môn học Chi tiết máy và môn học Nguyên lý máy, đồng thời có những nhận định và đề xuất để góp phần nâng cao chất lượng và hiệu quả của các buổi thảo luận trên lớp đối với môn học này, nhằm góp phần nâng cao chất lượng đào tạo.

2. Giải quyết vấn đề

2.1. Hiện trạng

Thảo luận thực chất là sự trao đổi ý tưởng, quan điểm, nhận thức giữa các học viên với nhau, giữa học viên với giáo viên, để làm rõ và làm giàu sự hiểu biết các nội dung phù hợp với nội dung đào tạo. Vì thế có thể nói việc bố trí những tiết thảo luận xen giữa những tiết học lý thuyết mà trường ta đang triển khai là hết sức cần thiết, mang tính khoa học và có nhiều ưu điểm.

Hiện nay đa phần sinh viên vẫn học một cách thụ động, đối phó: chỉ học theo bài giảng mang tính chất học thuộc chứ không phải là học hiểu, không sử dụng sách tham khảo. Các em học một cách ngẫu hứng: thích thì chú ý học, không thích thì học đối phó (khi thi thì mới học). Hoặc việc học của các em mang tính cá nhân, học không tập trung, không có phương pháp.

Hơn nữa việc giảng dạy lý thuyết phần nhiều vẫn mang tính chất diễn giảng, chủ yếu dạy để biết, không gợi mở được nhiều để sinh viên có thể tìm hiểu. Như vậy nếu chỉ giảng dạy lý thuyết thuần túy (như trước đây) thì sinh viên sẽ không có nhiều điều kiện để tìm hiểu kỹ hơn, sâu hơn về những nội dung đã được học.

Đặc biệt là khi nhà trường đang chuyển sang hình thức đào tạo rất mới (không chỉ đối với sinh viên mà cả đối với giáo viên) từ đào tạo theo học phần niên chế sang hình thức đào tạo theo học chế tín chỉ. Khối lượng kiến thức của môn học thì không thay đổi nhưng số tiết lên lớp lý thuyết giảm đi đáng kể (khoảng 1/3) đòi hỏi sinh viên phải dành nhiều thời gian tự học hơn. Điều này đang là một vấn đề lớn bởi hầu hết sinh viên chưa kịp thích ứng và phần nhiều là do tính tự học chưa cao. Việc đưa vào những tiết thảo luận sẽ góp phần thúc đẩy, kích thích tính tự học, sự ham học hỏi, tìm hiểu của sinh viên. Cũng có thể nói đây là một phương pháp khoa học để “ép buộc” sinh viên ta học.

Theo các chuyên gia nghiên cứu về phương pháp giảng dạy tích cực thì thảo luận có rất nhiều ưu điểm. Ngoài việc đào tạo năng lực kiến thức chuyên môn thảo luận tốt còn góp phần nhiều vào việc đào tạo cho sinh viên các năng lực cần thiết khác như: Kỹ năng giao tiếp (nói) – có được khi sinh viên trình bày (nói, bảo vệ quan điểm) chủ đề thảo luận của mình; Khả năng làm việc độc lập – có được khi mỗi sinh viên tự tìm hiểu và chuẩn bị chủ đề; Kỹ năng giao tiếp (viết) – có được khi sinh viên chuẩn bị và trình bày (viết) dưới dạng văn bản; Khả năng làm việc theo nhóm; Kỹ năng phân tích vấn đề; Kỹ năng giải quyết vấn đề; Khả năng lắng nghe, hiểu các quan điểm khác... Đây lại là 7 năng lực hàng đầu trong số 15 năng lực cần được đào tạo (theo kết quả lấy ý kiến đánh giá của hơn 3000 cựu sinh viên về chất lượng đào tạo qua việc xếp thứ tự 15 năng lực cần được đào tạo của trường đại học Melbourne – Australia năm 1997; điểm đặc biệt là năng lực kiến thức về lĩnh vực chuyên môn chỉ được các cựu sinh viên đánh giá xếp thứ 12).

Thảo luận trên lớp có những điểm mạnh nổi bật như: Có rất nhiều tư tưởng, kinh nghiệm trong lớp kể cả đối với sinh viên và giáo viên hướng dẫn thảo luận (GVHDTL); Có hiệu quả sau khi thuyết trình, phim hoặc kinh nghiệm cần được phân tích; Cho phép tất cả mọi người tham gia vào quá trình hoạt động, khai thác được tiềm năng của mọi cá nhân; Rèn luyện được nhiều kỹ năng diễn giải, hùng biện và ứng phó cho sinh viên;...

2.2. Giải pháp

Xuất phát từ tình hình thực tế trên, cùng với đặc điểm và tính chất cụ thể của môn học, bộ môn Cơ sở thiết kế máy đã có những định hướng, đã và đang xây dựng, triển khai áp dụng thử nghiệm một cách thức thảo luận đối với môn học Chi tiết máy và môn học Nguyên lý máy cho các lớp K41 nhóm ngành kỹ thuật cơ khí. Chúng tôi xin được đưa ra để tham khảo.

Về mục tiêu đặt ra của thảo luận:

- Thông qua thảo luận giúp sinh viên nắm rõ và hiểu sâu hơn các kiến thức đã học, liên hệ giữa lý thuyết với thực tế.
- Phát huy khả năng tìm hiểu, học hỏi của sinh viên, khả năng tìm kiếm và xử lý thông tin.
- Phát huy khả năng làm việc theo nhóm, khả năng trình bày, diễn thuyết, phản ứng, sự tự tin khi trình bày trước đám đông.
- Có thêm sự liên hệ, trao đổi kiến thức và thông tin giữa giáo viên với sinh viên nhằm có sự điều chỉnh để chất lượng dạy – học được tốt hơn.

Về cách thức tổ chức và triển khai thảo luận:

- Lớp được chia đều thành các nhóm nhỏ (07 nhóm), cử nhóm trưởng. (Việc chia nhóm do sinh viên chủ động lựa chọn sao cho thuận lợi nhất, vì phụ thuộc vào điều kiện: như nơi ở, sinh hoạt có gần nhau hay không, mối quan hệ giữa các thành viên...). Nhóm trưởng có nhiệm vụ lập danh sách và theo dõi các thành viên trong nhóm tham gia thảo luận. Các nhóm được lập là cố định trong cả học kỳ.
- Mỗi nhóm chuẩn bị một chủ đề thảo luận đã được đưa ra từ trước, các chủ đề khác nhóm cũng cần phải tìm hiểu để đặt câu hỏi, đóng góp và tham gia vào buổi thảo luận. Các chủ đề thảo luận được GVHDTL đưa trước cho từng nhóm trước giờ thảo luận ít nhất một tuần, để các nhóm có thời gian chuẩn bị, thảo luận trước.

- Các nhóm được phân công chủ đề thảo luận phải chuẩn bị kỹ, cẩn thận, đảm bảo đầy đủ thông tin, hình vẽ, trình bày khoa học, sạch sẽ... (khuyến khích sinh viên chuẩn bị và trình bày chủ đề trên máy tính).

- Đến giờ thảo luận các sinh viên phải ngồi đúng vị trí theo nhóm, GVHDTL sẽ chỉ định một người bất kỳ trong nhóm trình bày chủ đề đã phân công. Sau đó các nhóm khác bổ sung, đặt ra các câu hỏi thảo luận và người trả lời do GVHDTL chỉ định bất kỳ.

- Cuối cùng GVHDTL sẽ bổ sung, kết luận và đánh giá.

- Chủ đề đã thảo luận trên lớp phải sửa hoàn chỉnh (nếu chưa đảm bảo) nộp lại cho GVHDTL sau buổi thảo luận, hoặc cuối tuần thảo luận.

Về phương pháp và cách thức đánh giá: điểm đánh giá thông qua 5 tiêu chí:

- Đánh giá việc tham dự các buổi thảo luận thông qua việc điểm danh.

- Đánh giá phần chuẩn bị chủ đề thảo luận.

- Đánh giá khả năng và phương pháp trình bày.

- Đánh giá thông qua việc bổ sung, góp ý, đặt câu hỏi thảo luận cho các nhóm – đánh giá việc tham gia thảo luận.

- Đánh giá thông qua việc trả lời các câu hỏi thảo luận của các nhóm khác (mức độ hiểu và chuẩn bị nội dung thảo luận của mình).

2.3. Nhận định và đề xuất

Thông qua các những tiết học thảo luận và tìm hiểu thực tế tôi nhận thấy một số điểm như sau:

Bước đầu triển khai việc thảo luận về cơ bản đã đạt được những thành công nhất định. Sinh viên đã có sự đầu tư và chuẩn bị tương đối cẩn thận cho buổi thảo luận, các em tham gia khá sôi nổi, hào hứng học tập hơn. Đã có nhiều ý kiến và tranh luận về chủ đề đưa ra.

Trước hết, đối với GVHDTL cần có sự đầu tư và chuẩn bị cẩn thận cho các chủ đề, câu hỏi thảo luận để đưa ra cho sinh viên. Những chủ đề thảo luận nếu chỉ thuần túy là “trình bày” hoặc “nêu” lại những nội dung đã học hoặc đã có sẵn trong tài liệu thì buổi thảo luận sẽ trở lên nhàm và đơn điệu. Vì vậy, cần phải có những câu hỏi mang tính chất gợi mở tư duy, vận dụng những kiến thức, những hiểu biết của sinh viên như: “tại sao”, “vận dụng giải thích”, “liên hệ”, “chứng tỏ”, “lấy ví dụ chứng minh”... Để có những câu hỏi thảo luận được coi là “hay” như trên thì cần tập hợp của nhiều giáo viên giảng dạy môn học đó, đặc biệt là những giáo viên có trình độ và kinh nghiệm trong giảng dạy. Có thể lấy từ chính sinh viên thông qua việc cho sinh viên đặt các câu hỏi sau các buổi học lý thuyết về nội dung đã học.

Trong giờ học thảo luận GVHDTL đóng vai trò như là một người dẫn chương trình đồng thời cũng như một thành viên tham gia thảo luận. Do vậy GVHDTL cần phải có một kế hoạch cẩn thận để dẫn dắt cuộc thảo luận, yêu cầu nhất thiết phải có đề cương câu hỏi thảo luận. Cần nói rõ mục tiêu và yêu cầu của cuộc thảo luận; Tạo cho sinh viên có cảm thấy thoải mái hứng khởi; Cần phải cho sinh viên thấy rằng các em đang thảo luận, trình bày với nhau chứ không chỉ trình bày riêng cho giáo viên; Làm cho mỗi người tham gia thảo luận có ý kiến độc lập không phụ thuộc vào ý kiến của người khác; Cố gắng sao cho có càng nhiều người tham gia, càng

hiều ý kiến (kể cả những ý kiến không đúng) thì buổi thảo luận sẽ càng thành công. Cần phải định thời gian cho mỗi vấn đề đưa ra thảo luận theo mục đích trước; Nhưng cuối cùng GVHDTL phải là người “chốt” vấn đề với một tóm tắt các điểm chính đã thống nhất và các tồn tại cần nghiên cứu.

Đối với sinh viên, khi nhận được các chủ đề thảo luận thì cần có sự tìm hiểu thảo luận trước trong nhóm để thống nhất quan điểm, đặt ra các tình huống thảo luận và trả lời. Đây là một bước rất quan trọng để có buổi thảo luận thành công trên lớp nhưng sinh viên hầu như chưa làm được. Khi thảo luận trong nhóm nhỏ (khoảng 8-10 sinh viên) cho phép tất cả mọi người đều tham gia, mọi người đều cảm thấy thoải mái và có thể đạt được sự thống nhất cao trong nhóm. Tuy nhiên cần lưu ý để tránh đi chệch hướng vì không có sự dẫn dắt của giáo viên.

Một thực tế đáng lưu tâm là do chưa đánh giá đúng tầm quan trọng của tiết học thảo luận vì thế mà các bộ môn thường giao cho các giáo viên trẻ đảm nhận. Họ là những người đang còn thiếu kinh nghiệm về chuyên môn cũng như phương pháp giảng dạy thì đây là cũng là một cơ hội để thể hoàn thiện nhưng cũng là một thách thức không nhỏ đối với họ. Vì thế mà có một nhiều trường hợp giờ thảo luận trở đã thành giờ chữa hay hướng dẫn làm bài tập đơn thuần hoặc chỉ đơn thuần mang tính chất nhắc lại lý thuyết đã học làm cho kết quả của tiết thảo luận chưa được như yêu cầu. Do vậy cần xem xét và cân đối lại việc phân công khối lượng, có nhất thiết rằng giáo viên trẻ chỉ đi thảo luận còn giáo viên có kinh nghiệm trong giảng dạy thì chỉ dạy lý thuyết? Nếu như giáo viên trẻ tham gia công tác thảo luận thì cần thiết có sự giám sát của bộ môn về sự chuẩn bị chuyên môn, đề cương câu hỏi thảo luận, cách thức tổ chức...

Một điểm cũng rất quan trọng có ảnh hưởng nhiều đến chất lượng và hiệu quả của giờ thảo luận đó là số lượng sinh viên trong một lớp thảo luận là quá đông (khoảng từ 60 đến 70 sinh viên). Lớp đông dẫn đến trong giờ thảo luận sẽ mất nhiều thời gian để ổn định, dễ gây mất trật tự, dễ gây phân tán, chỉ có một số cá nhân chiếm ưu thế, một số khác thì không tham gia, việc đánh giá cho từng sinh viên sẽ không chính xác... Vì thế nhà trường nên có phương án hợp lý để tách nhỏ lớp thảo luận hơn nữa, sao cho sĩ số không quá 30 sinh viên/1 lớp thảo luận thì hiệu quả chắc chắn sẽ được nâng cao hơn.

Điểm đánh giá thảo luận cũng là một vấn đề cần lưu tâm. Khác với trước đây, hiện nay chúng ta đang đánh giá việc học của sinh viên thông qua hình thức đánh giá cả quá trình học bằng các điểm thành phần như: điểm thảo luận, bài tập, điểm bài tập lớn, điểm kiểm tra giữa kỳ, điểm thí nghiệm thực hành, điểm thi kết thúc học phần... với những trọng số khác nhau. Chúng tôi nhận thấy, quá trình thảo luận trên lớp diễn ra trong cả học kỳ, sinh viên cần đầu tư nhiều thời gian tìm hiểu và chuẩn bị. Vì vậy để đánh giá đúng tầm quan trọng của thảo luận, đồng thời khuyến khích việc tham gia thảo luận của các em thì nên chăng ta hãy tăng trọng số của điểm này lên, trọng số điểm thảo luận thường là 0,1 đến 0,2 (10-20% điểm học phần). Tuy nhiên để đánh giá chính xác được điểm thảo luận của từng sinh viên lại là một khó khăn và gần như là không thể đối với GVHDTL nhất là với những lớp đông như hiện nay.

3. Kết luận

Có thể nói thảo luận là vấn đề “sống còn” và không thể tách rời đối với đào tạo theo học chế tín chỉ, góp phần thay đổi quan trọng từ phương thức lấy người dạy làm trung tâm sang lấy người học làm trung tâm.

Thảo luận cũng như đào tạo theo học chế tín chỉ mới được áp dụng ở trường ta cho nên chưa có sự thích ứng kịp thời của thầy - trò. Vì vậy cần có những giải pháp cụ thể để sớm thay đổi căn bản về phương pháp dạy - học của thầy - trò nhằm đáp ứng được yêu cầu của đào tạo.

Là những giáo viên trẻ (cả về kiến thức chuyên môn, kinh nghiệm và phương pháp giảng dạy) chúng tôi xin mạnh dạn đề cập đến vấn đề thảo luận theo nhận định chủ quan của mình. Chúng tôi rất mong nhận được những góp ý quý báu của các thầy cô giáo, các bạn đồng nghiệp, những ý kiến của các em sinh viên để vấn đề thảo luận của trường ta ngày càng thiết thực, đạt hiệu quả nhằm nâng cao chất lượng đào tạo của nhà trường.

TÓM TẮT

Thảo luận là một phương pháp dạy - học tích cực nó gắn liền với đào tạo theo học chế tín chỉ và có ảnh hưởng rất lớn đến chất lượng đào tạo. Đào tạo theo học chế tín chỉ cũng như thảo luận đang còn là rất mới với đối với trường Đại học Kỹ thuật Công nghiệp. Vì vậy, bài báo này sẽ đề cập đến nội dung trên xoay quanh các vấn đề: thực trạng, giải pháp, những nhận định và đề xuất nhằm nâng cao chất lượng và hiệu quả của những giờ học thảo luận. Đồng thời bài báo cũng giới thiệu (mang tính chất tham khảo và xin ý kiến đóng góp) một cách thức tổ chức và triển khai thảo luận mà bộ môn Cơ sở Thiết kế máy đang áp dụng.

SUMMARY

Seminar is getting a positive training methodology adapted to training based credit system and has a deep influence on training quality. Thai Nguyen University is now quite strange to both training based credit system and seminar. According to the problem mentioned above, this article desires to mention things hinged on problems such as: existences, solutions, perceptions and proposals to improve quality and effect of seminars. The article as well expectantly recommend a new method of arrangement and implementation (for reference and asking for suggestions) that the Fundamentals of Machinery Design Division is putting into practice.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Lê Đức Ngọc (2005), *Giáo dục đại học - Phương pháp dạy và học*, NXB Đại học Quốc Gia.
- [2]. *Giáo dục đại học - Chất lượng và đánh giá*, Trung tâm đảm bảo chất lượng đào tạo và nghiên cứu phát triển giáo dục.
- [3]. Lê Đức Ngọc, *Dạy và học tích cực trong giáo dục đại học*, Đại học Quốc Gia Hà nội.
- [4]. Các tham luận tại Hội nghị đổi mới phương pháp giảng dạy tại Hải Phòng 9/2007.